

Samisk språkrevitalisering i Ryssland – möjligheter och utmaningar

Av Elisabeth Scheller
Universitetet i Tromsø

Sammanfattning

Trots att alla fyra kolasamiska språk allvarligt hotas av ett språkbyte från samiska till ryska har en språkrevitaliseringsprocess startat. Särskilt det kildinsamiska samhället i Lovozero verkar ha de nödvändiga förutsättningarna för att kunna genomföra en effektiv språkrevitalisering, även med syfte att återinföra kildinsamiska som vardags- och kommunikationsspråk. Det finns dock likaså utmaningar och barriärer som har en bromsande effekt på revitaliseringsprocessen. Än idag påverkar historiska händelser och politiska åtgärder som kollektivisering, repressioner, andra världskriget, tvångsflyttningar och internatskolsystemet det kolasamiska samhället och den språkliga och kulturella utvecklingen mycket negativt. Andra destruktiva faktorer är purism, brist på effektiva språkutlärningsmetoder, utnyttjade resurser och främjandet av det nordsamiska språket bland kolasamerna. Ett viktigt ämne i artikeln utgör en kritisk diskussion av samarbetet mellan ryska (östra) och nordiska (västra) Sápmi samt vilka konsekvenser icke-transparenta och ansvarslost genomförda västliga bistånds- och utvecklingsprojekt kan få för det kolasamiska samhället och för den språkliga och kulturella revitaliseringen.

Nyckelord: Samer i Ryssland, språkrevitalisering, tvångsflyttningar, internatskolor, purism, utvecklingshjälp.

Inledning

Samerna och samiska språkets situation i Ryssland

De ca. 2000 samer som huvudsakligen är bosatta på Kolahalvön är ett av Rysslands många ur- och minoritetsfolk. Som följd av en omfattande kolonisering och av en intensiv arbetskraftinflyttning, som var starkast i samband med industrialiseringen under 1950- och 1960-talet, bor idag mer än 100 olika folkgrupper på Kolahalvön. Samerna, som är denna regions enda urfolk har förträngts och assimilerats i flera århundraden och utgör numera en av de minsta folkgrupperna på sina egna traditionella bosättningsområden (VPN: 2002). Som resultat av tvångsflyttningarna av samiska grupper från hela Kolahalvön som den sovjetiska regeringen genomförde från 1930- till 1970-talet, lever idag ungefär hälften av den kolasamiska befolkningen i det centraliserade mångetniska samhället Lovozero (kildinsamisk Lujavv'r) samt i Lovozero kommun, andra hälften lever fördelade över hela Kolahalvön samt i området kring St. Petersburg.

Under en kort period efter den ryska revolutionen 1917, genomförde den sovjetiska staten vissa praktiska åtgärder för att utveckla och bevara sina ur- och minoritetsfolks språk och kulturer. Det utarbetades bl.a. ett skriftspråk för de kolasamiska språken, politiska skrifter översattes till samiska och läromaterial för undervisning i och på samiska publicerades. I Murmansks län infördes undervisning i samiska i skolorna samt för vuxna och för företrädare för den ryskspråkiga dominanta befolkningen, som t.ex. lärare och myndighetspersoner som hade en anställning i de samiska bosättningsområdena (Lujsk 1934: 23; Černavskij 1934: 6-7). På två pedagogiska universitet, i Leningrad och i Murmansk, utbildades lärare i samiska. I slutet av 1930-talet avslutades dock denna för de kolasamiska språken gynnsamma period och nästan 20 år av repression och förryskning inleddes, vilket påverkade kolasamernas språkliga och kulturella situation mycket negativt. Trots att repressionen upphörde efter Stalins död 1953, fortsatte dock förryskningspolitiken och det samiska språkarbetet startade på nytt först i början av 1980-talet då nya läromedel och ordböcker publicerades. Efter Sovjetunionens sammanbrott öppnades nya möjligheter för kolasamerna, vad gäller deras politiska, kulturella och språkliga utveckling. Det uppstod dock likaså nya problem, framför allt ekonomiska och sociala.

Idag har antagligen ungefär 800 personer i Ryssland kunskaper i samiska på olika nivåer. Av dessa 800 personer skulle minst 200 kunna betraktas som potentiella språkutövare, dvs. personer som har goda passiva

språkkunskaper: de förstår allt eller mycket av språket, många kan tala samiska men av olika skäl talar de inte aktivt eller inte alls. Bland de ca 800 personer som har kunskaper i samiska finns nästan 100 aktiva språkutövare, dvs. människor som talar samiska flytande som sitt första eller andra språk och som, till skillnad från de potentiella språkutövarna, använder språket naturligt som vardagsspråk på alla kommunikationsnivåer innanför och utanför hemmet och oavsett samtals- och diskussionsämne (Scheller 2010: 18-20).

Idag finns inget samhälle i Ryssland, där den samisktalande befolkningen är i majoritet och där de samiska språken används naturligt i det offentliga livet. Enligt rysk federal lagstiftning garanteras samerna, så som de andra ur- och minoritetsfolken i Ryssland, språklig suveränitet och rättigheter att använda, bevara och utveckla sina språk (Krjažkov 2007: 164-172, 428). Den praktiska realiseringen av dessa rättigheter är både beroende av myndigheternas och den dominanta befolkningens attityd gentemot samerna, men inte minst av samernas aktivitet. Eftersom kolasamerna inte har något eget administrativt område innehar de kolasamiska språken en lägre status än andra etniska gruppers språk som har statusen av statliga språk, som används som officiella språk i Ryska Federationens olika republiker.

De kolasamiska språken tillhör den östamiska språkgruppen och delas traditionellt in i fyra kolasamiska språkgrupper: akkalasamiska, skoltsamiska, tersamiska och kildinsamiska.

Akkalasaniska är det minsta och mest hotade kolasamiska språket. Rantala (2009) rapporterar att den sista akkalasamiska språkutövaren ska ha gått bort 2003. Mina undersökningar visar dock att det finns åtminstone en person i 70-årsåldern som har goda kunskaper i akkalasamiska och som använder akkalasamiska aktivt i samtal med aktiva kildinsamiska språkutövare. Därutöver uppskattar jag att det finns flera personer som har passiva kunskaper i akkalasamiska på olika nivåer.¹ En mer kompakt grupp av ungefär 80 akkalasamer lever i samhället Ęna, i Kovdor kommun som ligger i ett avstängt militärområde nära gränsen till Finland. I Ęna finns en aktiv grupp medlemmar av den mellersta akkalasamiska generationen som håller på att lära sig kildinsamiska som "transitspråk" och hoppas att kunna byta till akkalasamiska när de har fått goda kunskaper i kildinsamiska. 2010 etablerade akkalasamerna i Ęna ett kontor som fungerar som språkcentrum och där språkkurser och andra språkrevitaliseringsaktiviteter äger rum. Idag pågår ingen undervisning i akkalasamiska, men det finns en akkalasamisk

grammatik (Zajkov 1987) och ljudinspelningar på akkalasamiska som gjordes av Ryska Vetenskapsakademien på 1950-, 1960- och 1970-talet (AA KRC 2010) och som skulle kunna utgöra en bas för att utveckla läromaterial som skulle kunna användas i revitaliseringssyfte.

Skoltsamiska. Av de minst 20 personer som lever i Ryssland och har kunskaper i skoltsamiska idag är ca. hälften potentiella språkutövare. Åtminstone en av dem använder skoltsamiska aktivt ibland i samtal med skoltsamer från Finland. Det finns läromaterial och litteratur på skoltsamiska som är skriven med hjälp av det latinska alfabetet som används av det skoltsamiska språksamhället i Finland. I Verxnetulomskij och i Murmaši erbjuds ibland fakultativa kurser i skoltsamiska för vuxna. Kursverksamheten är dock oregelbunden och har ingen stabil finansiering. Idag finns ingen aktiv språkrevitaliseringsverksamhet bland Rysslands skoltsamer. Medlemmar av den yngre skoltsamiska generationen i Ryssland uttrycker dock ett intresse av att revitalisera sina förfäders språk och en önskan att ta över det latinska skoltsamiska skriftspråket som används av skoltsamerna i Finland. Østsamisk museum i Neiden arbetar bl.a. med utvecklingen av läromedel för skoltsamisk språkundervisning i Ryssland (SKOG 2011). Det finns även ljudinspelningar på skoltsamiska (AA KRC 2010) och en språkrevitalisering skulle utan tvivel vara möjlig t.ex. i samarbete med det skoltsamiska samhället i Finland som fortfarande har både aktiva och passiva språkutövare.

Tersamiska har en eller möjligtvis två aktiva språkutövare kvar. Båda är i 70-årsåldern, släkt med varandra, bor i olika orter och möts inte regelbundet. De umgås dock på tersamiska via telefon. Åtminstone en av dessa två språkutövare talar tersamiska aktivt med sin sambo som är en aktiv kildinsamisk språkutövare. Uppskattningsvis har åtminstone tio personer tillräckligt bra kunskaper i tersamiska för att kunna bli betecknade som potentiella språkutövare. Alla dessa potentiella språkutövare är över 60 år gamla och lever utspridda från varandra över hela Kolahalvön och delvis i området kring St. Petersburg. Det finns inga lärare i tersamiska, ingen undervisning i tersamiska pågår och det finns inte heller någon tersamisk språkrevitaliseringsaktivitet. Det finns dock en tersamisk grammatik (Terškin 2002) och ljudinspelningar på tersamiska som skulle kunna användas i revitaliseringssyfte (AA KRC 2010).

Kildinsamiska språkkunskaper på olika nivåer har idag antagligen ungefär 700 personer. Bland dessa 700 personer finns minst 200 potentiella och ca. 100 aktiva språkutövare. De flesta av de kildinsamiska språkutövarna lever i Lovozero kommun idag. Fortfarande används fyra kildinsamiska

miska dialekter: *Lujavv'r* (lovozerodialekt), *Killt* (kildindialekt), *Koarrdegk* (voron'edialekt) och *Årsjogk* (varzinadialekt).

Kildinsamiska är det största kolasamiska språket och har bäst chans att bli bevarat som ett aktivt språk i framtiden. Nästan allt språkrevitaliseringsarbete som pågår i ryska Sápmi idag berör i stort sett kildinsamiska språket. Artikelns fokus är därför riktad mot den kildinsamiska språkrevitaliseringsprocessen. Målet är att diskutera olika faktorer som har påverkat den kildinsamiska språkutvecklingen både positivt och negativt samt vilken inverkan de har på språkrevitaliseringsprocessen. De sociolingvistiska data som används i artikeln samlades in under regelbundna fältforskningsuppehåll på Kolahalvön mellan 2003 och 2011 och består av författarens egna observationer, information ur personliga samtal och intervjuer, skriftliga källor samt resultat av en omfattande enkätundersökning om samernas språksituation i Ryssland (Scheller 2007: 173-200).

Språkrevitalisering definieras jag som en process då ett språk som hotas av att försvinna eller som håller på att förlora sina användningsområden (domäner) medvetet återupplivas och bevaras för framtiden. Revitaliseringsprocessen kan sträcka sig över flera generationer, huvudmålet är att vända på språkbytesprocessen samt öka antalet språkutövare och domäner där språket kan användas (Grenoble and Whaley 2006: 13, Scheller 2010: 16). Språkrevitaliseringens mål kan definieras på olika sätt (King 2007 18, 19) – från att enskilda individer återigen börjar använda enstaka ord och fraser av det hotade språket till att språksamhället kollektivt går över till en fullständigt funktionell två- eller flerspråkighet då det revitaliserade språket används aktivt på alla kommunikationsnivåer och utvecklar sig likaställt med språken som används av majoritetssamhället. Huruvida revitaliseringens mål omsätts i praktiken beror i stort sett på det hotade språkets situation, men fr.a. på språksamhällets och enstaka individers önskemål, behov och aktivitet.

Kildinsamisk språkrevitalisering – möjligheter och resurser

Det finns en rad positiva faktorer som främjar en revitalisering av kildinsamiska och som skulle kunna utgöra en bas för en effektiv språkrevitalisering som till och med skulle kunna ha syftet att återinföra kildinsamiska som vardags- och kommunikationsspråk åtminstone i den samiska miljön i Lovozero.

Den viktigaste resursen utgör de ca. 100 aktiva kildinsamiska språkutövare som huvudsakligen tillhör den äldre generationen (äldre än 60 år) och de över 200 potentiella språkutövarna som huvudsakligen består av medlemmar av den mellersta generationen (mellan 30 och 60 år). Trots att den yngre generationen (yngre än 30 år) i stort sett inte har fått överfört språket av sina föräldrar, har dock många av dem hört samiska hos den äldre generationen när de växte upp och det finns en grupp ungdomar som har goda passiva kunskaper i kildinsamiska.

Kildinsamiska har ett officiellt skriftspråk som är baserat på det kyrilliska alfabetet. Litteraturen som är skriven på kildinsamiska består huvudsakligen av barnlitteratur och dikter. Det finns även en del prosatexter och dikter som översatts från ryska till kildinsamiska.

Obligatorisk skolundervisning i kildinsamiska finns idag på yrkesskolan PU-26 i Lovozero. Fakultativ undervisning i kildinsamiska och komi^u för elever från årskurs 1 till 4 ges på Lovozeros internatskola två timmar i veckan. Fakultativa kurser för vuxna och barn erbjuds på olika orter i Murmansks län. Det finns lärare som är utbildade för att undervisa i kildinsamiska samt läromaterial och undervisningsmetoder som är utarbetade för skolbarn. I Lovozero finns en kildinsamisk daghemsgrupp där personalen försöker förmedla kildinsamiskt vardagsspråk till barnen trots att det huvudsakliga kommunikationsspråket i gruppen är ryska idag. Daghemspersonalen visar intresse för att etablera ett kildinsamiskt språknäste (*language nest*) där samiska utgör det enda kommunikationsspråket. Liknande språknästen för karelska och finska språket fungerar i ryska Karelens idag (Pasanen 2009). Det återstår dock ett omfattande etableringsarbete, förhandlingar med myndigheter och ändringar i statiska statliga läroplaner innan språknästet kan bli verklighet i Lovozero. Det största problemet är dock bristande kildinsamiska språkkunskaper bland daghempersonalen.

Idag finns ingen undervisning i kildinsamiska inom högre utbildning men Murmansks humanistiska universitet planerar att etablera ett magisterprogram i samiska språk och kultur. Kildinsamiska är väl dokumenterat, det finns en vetenskaplig grammatik och två ordböcker (Kert 1971, 1986, Kuruč 1985). I samarbete med *Kola Saami Documentation Project (KSDP)* har *Giellatekno – senter for samisk språkteknologi* vid Universitetet i Tromsø börjat skapa en digital ordbok samt digitala läromaterial för kildinsamiska (Victorio 2010). *Giellatekno* planerar att etablera en mer permanent och framtidsorienterad verksamhet i Lovozero för att utveckla kildinsamisk språkteknologi (Giellatekno 2010, Utenriksdepartementet 2009: 43). Rea-

liseringsen av ett sådant projekt skulle ha stor betydelse för den kildinsamiska språkrevitaliseringen.

Lovozeros lokaltidning och en populärvetenskaplig tidskrift i Murmansk publicerar texter som är skrivna på kildinsamiska såvida sådana lämnas till publikation (Scheller 2010: 27). I mars 2009 startade en grupp kildinsamiska språkaktivister i Lovozero en inofficiell tidning på kildinsamiska där språksamhällets medlemmar uppmuntras att aktivt använda kildinsamiska genom att skriva i tidningen (KK 2009).

I Lovozero finns en kolasamisk radiostation som etablerades med nordiska medel. *Kola Sámi Radio (KSR)* har sina egna lokaler och är utrustad med den nödvändiga moderna tekniken för att kunna producera egna sändningar. Trots att KSR har ansvar för att sända på kildinsamiska (Somy 2005: 25) har dock de flesta radioprogrammen sänts på ryska. På grund av misskötsel och interna problem som ledde till en allvarlig finansiell kris har radion varit stängd sedan hösten 2009 (NRK SR 2009). Trots allt utgör KSR en viktig potential för den kildinsamiska språkrevitaliseringen.

De senaste fyra åren har en mer aktiv kildinsamisk revitaliseringsrörelse utvecklats i Lovozero. Aktiva och potentiella kildinsamiska språkutövare, barn och vuxna började mötas på språkvällar för att öva sig i aktivt muntligt kildinsamiskt vardagsspråk. Från 2007 till 2009 organiserades kildinsamiska sommarspråkäger för barn och vuxna (SKS-2007, SKS-2008, SKS-2009) och nyare läromaterial för vuxna och avancerade elever utarbetades. För att kunna fortsätta revitaliseringsarbetet planerar de kildinsamiska språkarbetarna att etablera ett samiskt språkcentrum i Lovozero (PZCHD 2009). Från 2009 till 2010 gick de mest aktiva kolasamiska språkaktivisterna en kurs i Lovozero, där de tillägnade sig kunskaper om praktiskt språkrevitaliseringsarbete och etablering av språkcentra. Kursen initierades av Samiska högskolan i Kautokeino och Lovozeros lokala sameföreningar samt finansierades av Norges utrikesdepartement. Huvudparten av kursens planering och praktiska genomföring realiserades av Universitetet i Tromsø.

Sedan 1989 har det kolasamiska samhället varit politiskt och kulturellt organiserat (Berg-Nordlie 2011a, 2011b). De flesta kolasamiska politiska och kulturella organisationer uttrycker sitt intresse för att driva en politik som främjar de kolasamiska språken. För att kunna utnyttja sina statligt garanterade språkliga rättigheter i praktiken (se ovan) krävs dock att det kolasamiska språksamhället för en stadig konstruktiv dialog med myndigheterna på kommunal- och länsnivå, som har uttryckt sin samarbetsvilja vad gäller samernas språkliga och kulturella utveckling.

De senaste åren har ett generationsskifte inletts i Rysslands statsapparat, vilket bl.a. innebär att den äldre generationen myndighetspersoner och statsbyråkrater har gått i pension och ersatts med en yngre generation som har andra attityder än sina föregångare som började sin karriär i den sovjetiska statsapparaten. Sedan hösten 2008 har även Lovozero kommun en ny kommunstyrelse som bedriver en mer pragmatisk och modern politik än deras föregångare vilket öppnar upp för nya möjligheter och en friare dialog vad gäller samernas kulturella och språkliga utveckling. Lovozero kommuns nuvarande kulturchef deltog i kompetensutvecklingskursen om praktiskt språkrevitaliseringsarbete och etablering av språkcentra, som genomfördes för kildinsamiska språkaktivister i Lovozero 2009-2010. Kulturchefen uttrycker även sitt stöd för den samiska språkrevitaliseringen och sitt intresse för att lära sig kildinsamiska. Detta kan ses som en positiv utveckling för det kildinsamiska språkets status.

Ur samtal med företrädare för den samiska befolkningen i Ryssland och ur en omfattande enkätundersökning (Scheller 2007: 173-200) som artikeln författare genomförde under 2007 framgår att en stor del av den kildinsamiska befolkningen visar ett uttalat intresse för att revitalisera sina förfäders språk.

Utmaningar och hinder

Fast det råder goda teoretiska och praktiska förutsättningar för en framgångsrik revitalisering av det kildinsamiska språket, finns dock även faktorer som skapar barriärer för språkrevitaliseringen och för kolasamernas kulturella, ekonomiska och politiska utveckling. I följande avsnitt diskuteras några av dessa negativa faktorer med fokus på den kildinsamiska språkrevitaliseringen.

I. Historiska händelser med negativa konsekvenser

Kolasamernas kulturella och språkliga situation har präglats av olika historiska händelser som ägde rum under 1900-talet och vars konsekvenser påverkar språksamhället fortfarande idag. De historiska händelser som diskuteras i nästa avsnitt drabbade inte bara kolasamerna utan även många andra ur- och minoritetsfolk i Rysslands Nordområden. Tvångskollektiviseringen, Stalins repressionspolitik och andra världskriget drabbade hela

den sovjetiska befolkningen. Artikeln diskuterar dock händelserna med fokus på kildinsamernas språksituation.

Tvångskollektiviseringen, Stalins repressionspolitik och andra världskriget
Från slutet av 1920-talet till slutet av 1930-talet genomförde sovjetiska staten en kollektivisering av landets jordbruk. Privategendom och privata produktionsmedel överfördes till kollektivt ägandeskap och *kolchoser* – kollektiva jordbruk – grundades (Allemann 2010: 65-69). Eftersom renskötseln och fisket räknades till jordbruk drabbades även kolasamerna av kollektiviseringen. För småägare och människor som inte ägde land och produktionsmedel innebar kollektiviseringen en förbättring av livs- och arbetssituationen. De flesta självägande bönder och renskötare som hade egna renhjordar och/eller jakt- och fiskeområden med ett fungerande självförsörjande hushåll motsatte sig dock kollektiviseringen. Staten beskyllde dem för att vara *kulaker* som utnyttjar folkets arbetskraft för att berika sig och gjorde dem ansvariga för svält, fattigdom och misär, vilket utlöste en hetsjakt i hela landet. Äldre informanter berättar att duktiga och aktiva renskötare kunde bli angivna av sina drängar, av avundsjuka grannar eller av folk som var lata och inte ville bygga upp egna fungerande hushåll. På så sätt utrotades hela familjer och släkter av framgångsrika bönder, renskötare, fiskare och företagare genom avrättning och deportation, vilket var en stor förlust för samhället. Med kollektiviseringen började det traditionella kolasamiska renskötselsystemet ersättas av en statlig köttproduktionsindustri som är baserad på komifolkets renskötselform (Konstantinov 2005: 14-15). Det nya systemet inkluderar inte längre hela familjen i renskötseln, vilket har fått negativa konsekvenser för den sociala samhällsstrukturen samt för överföringen av samiska språket och den traditionella samiska kulturen.

I slutet av 1930-talet drabbades Sovjetunionen av Stalins repressionspolitik, som hade till mål att eliminera politiska motståndare och oppositionella krafter. Nu stod det ryska språket och den ryska kulturen för ett enat socialistiskt fosterland samt för framsteg och utveckling. Avvikelser från den språkliga och kulturella normen kunde innebära att bli anklagad för att vara nationalist eller folkets fiende som i sin tur kunde ha dödliga följder. Repressionen var slutet för den moderna och framgångsrika sovjetiska språkpolitiken. Arbetet med de samiska språken lades ner och plötsligt blev det farligt att tala, skriva, läsa eller forska om samiska eftersom man kunde lätt bli beskylld för att vara nationalist och statsfiende. Medan de mest arbetsamma samhällsmedlemmarna likviderades under kollektiviseringen, av-

rättades och deporterades under repressionstiden en stor del av de mest kompetenta ledarna och den utbildade eliten. Ett exempel är den så kallade ”Samiska sammansvärjningen” då över 30 samer, komi och forskare avrättades eller deporterades efter att ha beskyllts för att planera etableringen av en självständig samisk stat (Rantala 2006: 5, Dasjtjinskij 2006: 67-75). Under denna tid, berättar en av mina informanter, brände hans mor och andra bybor upp sina samiska böcker och förstörde allt som kunde ge minsta anledning för att kunna bli betecknade som samiska nationalister. En annan informant berättar att varje by skulle rensas och oavsett om det fanns regimmotståndare eller inte var byrådet tvungen att utleverera ett visst antal ”statsfientliga” personer till hemliga polisen vilket utlöste angiveri av de mest banala skälen, eftersom var och en försökte rädda sin familjs liv.

Med början av andra världskriget slutade den värsta repressionen och efter Stalins död 1953 blev många av de dömda rehabiliterade (Ilic 2009: 2). Rädslan för att utmärka sig i samhället och råka i konflikt med statliga myndigheter har dock överförts till de nästkommande generationerna och lever kvar än idag, vilket utgör en mycket bromsande psykologisk faktor på individnivå vad gäller genomdrivandet och främjandet av språkliga, kulturella och politiska frågor på myndighetsnivå.

En äldre kildinsamisk informant berättar att många män som återvände till sina hem från andra världskriget inte var i stånd att delta i arbetslivet p.g.a. fysiska krigsskador, obearbetade psykiska skador och alkoholproblem som de inte kunde hantera, vilket fick allvarliga konsekvenser för byns sociala och ekonomiska situation. Enligt informanten använde den sovjetiska armén alkohol och cigaretter för att lugna ner sina soldater i psykiskt krävande situationer och grundlade därmed de omfattande alkoholproblemen som är utbredda i Ryssland än idag.

Tvångsförflyttningar

Med början på 1930-talet och fram till 1970-talet genomförde den sovjetiska staten en omfattande centraliserings- och moderniseringspolitik i hela landet. Under denna tidsperiod tvångsförflyttades de flesta kolasamiska grupper från sina ursprungliga bosättningsområden till större, centraliserade mångtunniska samhällen. På grund av isolation och bristande infrastruktur ansågs de traditionella samiska byarna som improduktiva och svåra att modernisera eller fick vika undan för utbyggnaden av vattenkraft, gruvdrift, industri och järnvägar. Under kalla kriget på 1960- och 1970-talen avvecklades de kolasamiska byarna huvudsakligen för att ge plats till militäran-

läggningar (Allemann 2010: 67, 75). Kildinsamerna, som hade sina traditionella betesmarker på ön Kildin och på territoriet där staden Murmansk grundades 1916, var tvungna att flytta flera gånger, innan de hamnade i Lovozero i början av 1960-talet (Jakovleva 2003: 37-38).

Kildinsamerna, som huvudsakligen är bosatta i Lovozero kommun idag, är inte någon homogen grupp utan de består av olika grupper som skiljer sig från varandra både språkligt, kulturellt och i sina traditionella näringsutövningar. Än idag är det vanligt att kildinsamerna delar in varandra i olika ursprungs- och dialektgrupper: *Kıllt saam*’ eller även *Čud’zjavv’r saam*’ (samerna från ön Kildin som tvångsförflyttades bl.a. till Čud’zjavv’r innan de skickades till Lovozero), *Koarrdegk saam*’ (samerna från Voron’e), *Årsjogk saam*’ (samerna från Varzina) och *Lujavv’r saam*’ (samerna från Lovozero).

Tvångsförflyttningarna påverkade kolasamernas sociala, kulturella och språkliga situation mycket negativt. De tvångsförflyttade förlorade inte bara sina hem, renbetesmarker, jaktområden och fiskevatten, utan gick även miste om sina rötter. Många familjer som tvingades flytta till Lovozero, fick vänta i flera år innan de fick en bostad och var därför tvungna att bo hos släktingar eller främmande, flera familjer i ett litet hus eller i en liten lägenhet (Jakovleva 2003: 38, 39). Fortfarande idag finns det familjer där tre generationer bor i en och samma lägenhet på ett eller två rum. Ett annat problem var att det inte fanns tillräckligt med arbetsmöjligheter i Lovozero. De ursprungliga lovozeroborna var tvungna att dela sina jakt-, fiske- och bärplockningsplatser med de nyinflyttade och konflikter både inom den samiska gruppen och mellan samer och icke-samer uppstod. Konflikterna som i stort sett pågår än idag har påverkat språksituationen i Lovozero mycket negativt. En informant säger att hon aldrig talar samiska i Lovozero efter att ha blivit utskälld för att tala fult när hon använde sin dialekt strax efter att hon förflyttades till Lovozero på 1960-talet. På samma sätt anmärker lovozerosamiska informanter att de inflyttade kritiserar deras dialekt.

Förlusten av sina hem, arbetslöshet, bostadsbrist, konflikter, diskriminering och stigmatisering från både den egna gruppen och den icke-samiska majoritetsbefolkningen berövade många människor deras framtidstro och orsakade depression och pessimism både bland de tvångsförflyttade och bland de ursprungliga lovozerosamerna. Följderna blev alkoholism, social misär och fattigdom bland stora delar av befolkningen, vilket drev många människor till självmord (Jakovleva 2003: 39). Dessa problem orsakade fysiska och psykiska hälsoproblem i form av depression och trauman som har

följt med de nya generationerna. De finns kvar även idag och är mycket synliga i samhället. Medlemmarna av den mellersta generationen drabbades hårdast av tvångsförflyttningarnas följder. Många av dem växte upp rotlösa, mitt i den svåra situationen utan egen bostad och social säkerhet, i fattigdom och med sina föräldrars depression och alkoholism. De var även hårdare utsatta för diskriminering, assimilering och stigmatisering än den äldre och den yngre generationen. Idag är det just medlemmarna av den mellersta generationen som har resurserna för att kunna revitalisera det samiska språket: de har mycket goda passiva och delvis aktiva språkkunskaper och de är tillräckligt unga för att kunna genomföra ett effektivt och långsiktigt revitaliseringsarbete. Men depression, alkoholism, sociala och ekonomiska problem, samt brist på framtidstro och självförtroende utgör allvarliga barriärer för dessa människor för att engagera sig i långsiktiga språkrevitaliseringsprojekt.

Internatskolsystemet

Efter ryska revolutionen 1917 satte sovjetiska staten igång åtgärder för att bekämpa analfabetismen i hela landet. De nordliga ur- och minoritetsfolkens barn skulle lära sig leva i det moderna sovjetiska samhället samt få en skolutbildning och utvecklingschanser på lika villkor med alla andra sovjetiska barn (Kiselev 1987: 158). För barn som vanligtvis tillbringade största delen av året med sina renskötande familjer ute på tundran grundades internatskolor. Äldre kolasamiska informanter berättar att före tvångsförflyttningarna hade de flesta samiska byarna egna skolor, ofta med tillhörande internat, och barnen var inte helt isolerade från sina familjer. Detta ändrades dock efter tvångsförflyttningarna. Renskötarna fortsatte jobba på sina renbetesområden och var nu tvungna att tillbringa mer tid utanför sina nya hem i Lovozero där deras barn gick i skolan och var tvungna att bo på internatet medan föräldrarna var ute på tundran nästan hela året. En informant som tillhör den mellersta generationen berättar att även samiska barn vars föräldrar arbetade och bodde i Lovozero var tvungna att bo på internatskolan från årskurs ett till sju. Förutom internatskolan fanns även en ”normal” grundskola i Lovozero och föräldrarna hade rätt till att välja mellan dessa två skolor för sina barn. I praktiken, berättar informanten, blev dock de samiska barnen i regel inte antagna på grundskolan utan var tvungna att läsa på internatskolan som var speciellt avsedd för samiska och komi barn. Under den sovjetiska tidsperioden var det också vanligt att barnen från Lovozero skickades på semesterkoloni till Svarta havet på statens bekostnad

under sommarlovet. På så sätt skulle de vila upp sig från det råa nordliga klimatet samt få i sig vitaminer, värme och sol. Detta hade dock allvarliga konsekvenser för internatbarnen som isolerades från sina familjer, sin kultur och sitt språk i stort sett under hela året. Informanter berättar att många medlemmar av dagens mellersta generation inte talar samiska, eftersom de växte upp på internatskolan och såg sina familjer bara under kortare perioder.

Internatskolbarnen växte inte upp i normala familjer, där traditioner, normer och värderingar förmedlas från en generation till nästa, och där barnen lär sig att ta ansvar för sina egna liv. Mobbing förekom bland internatbarnen och informanterna talar även om trakasseringar och sexuella övergrepp från enstaka pedagoger. Idag har många av de före detta internatskolbarnen svårt att socialisera sig in i samhället. Problem med alkohol såsom familjära och sociala problem är mycket utbredda bland denna grupp människor som på sätt och vis lever mellan två kulturer: den samiska kulturen som de inte fick växa upp i och den ryska majoritetssamhällskulturen som de bara delvis fick förmedla genom internatets uppfostran. I vardagslivet står dessa människors romantiska föreställningar om det "äkta, ursprungliga" samiska livet som de gått miste om i stark kontrast till realiteten och till äldre generationens livsstil och värderingar. En mellanålders informant som har varit arbetslös i många år säger till exempel att han inte tänker ta ett "av de där ryska jobben där man behöver underkasta sig fasta arbetstider och regler" utan att han har "samiska gener" som bara tillåter honom "ett fritt liv ute i tundran där man själv bestämmer när, hur och var man ska jobba". En äldre informant i sin tur kritiserar medlemmar av den mellersta och yngre generationen som "vill vara samer men de vill inte jobba, de bara super och roar sig och struntar i allt samhällsskick och så säger de att sådan är den samiska kulturen".

Även under genomförandet av de kildinsamiska sommarspråklägren, då medlemmar av den äldre, mellersta och yngre generationerna bodde tillsammans under två veckors tid, kunde artikelns författareⁱⁱⁱ observera att det finns en klyfta mellan generationerna och deras kulturella och sociala värderingar. De potentiella språkutövarna som tillhör mellersta generationen och som jobbade med lägre och elevernas upplärning i kildinsamiska var inte konsekventa med genomförandet av de regler och planer som de själva hade satt upp under planeringsarbetet, vilket ledde till att ett av språklägren slutade i kaos då varken barnen eller lärarna höll sig till de uppsatta tider och regler med begrundelsen att "detta är ryssarnas regler och samhälls-

stem [...] samiska barn har alltid växt upp utan regler och tvång". Bland de äldre, aktivt kildinsamisktalande resurspersoner som deltog i språklägreten och som också hade med sig sina barnbarn, rådde dock ordning och stränga regler med fasta uppgifter, mål-, lägg- och uppstigningstider. Mellersta generationen verkade dock inte se de äldres seder utan valde de delarna ur det traditionella samiska livet som de själva ansåg som "äkta". Som resultat uppstod konflikter mellan språklägreten deltagare som utkämpades på ryska. Målet att tala samiska hamnade i bakgrunden och de flesta barnen deltog inte regelbundet i undervisningen. Efter denna konfliktfulla sommar har språkaktivisterna inte genomfört något fler språkläger.

Även i andra sammanhang, som till exempel i verksamheten med att bygga upp privat kolasamisk renskötsel har artikelns författare observerat att det inte verkar finnas någon naturlig kontakt eller samarbete mellan den äldre generationen å ena sidan och den mellersta och yngre generationen å andra sidan, vilket också har allvarliga konsekvenser för överföringen av det samiska språket. Med stor sannolikhet bröts den naturliga kontakten mellan generationerna när stora delar av den mellersta generationen växte upp på internatskolan, isolerad från sina föräldrar och från de äldre. Även renskötselns industrialisering verkar ha bidragit till att det traditionella sociala nätverket mellan de olika generationerna blev förstörd.

II. Interna utmanande faktorer

Purism

Som i andra minoritetsspråksamhällen (Trosterud 2003: 212-214, Johansen 2008: 51-58) är purismen även utbredd i det kolasamiska språksamhället och yttrar sig vanligtvis genom att vissa medlemmar av den äldre generationen språkutövare kritiserar yngre samhällsmedlemmar för att de talar en mycket dålig samiska på grund av ett för ryskt uttal, ett för dåligt ordförråd eller eftersom de använder för många ryska ord och meningsbyggnader i sin samiska. Artikelns författare har även varit vittne när enstaka purister förbjuder de "inkompetenta" språkbrukarna att tala samiska i offentligheten innan de har lärt sig språket ordentligt. Vissa äldre språkutövare uttrycker sin frustration över det pågående språkskiftet från samiska till ryska genom att ansvariggöra de yngre samhällsmedlemmarna för språkets förlust, fast de själva i många fall inte har fört språket vidare i sina egna familjer. Språksamhällets krav till de samer som håller på att lära sig kildinsamiska är höga.

En icke-samisk samhällsmedlem eller utlänning som har mycket begränsade språkkunskaper med dåligt ordförråd och uttal kan få stort beröm och status som "flytande kildinsamisktalande". Medan en kildinsamisk språkutövare som har ett stort ordförråd och som talar kildinsamiska flytande med vissa svårigheter, kan framställas som inkompetent och räknas i vissa fall inte ens som samisktalande. Detta orsakar utan tvivel en barriär bland samer som håller på att lära sig kildinsamiska och speciellt bland samhällsmedlemmar som har goda språkkunskaper men som inte talar lika flytande som de äldre aktiva språkutövarna.

Enligt författarens observationer verkar de typiska kildinsamiska puristerna vara pensionerade lärare i samiska som själva inte har fört vidare det samiska språket till sina barn och barnbarn. Trots att de har goda passiva kunskaper i samiska använder de flesta av dessa personer språket inte aktivt utan talar mest ryska, även med de personer som de kritiserar för att de inte använder kildinsamiska aktivt. Detta visar att även purister kan känna en psykologisk barriär för att tala samiska. De puristiska yttringarna skulle kunna tolkas som ett sätt att dölja sina egna skuld känslor och uttrycka sin frustration i samband med att man själv inte har överfört språket till nästa generation.

Sedan 1980-talet har det funnits två statligt erkända kildinsamiska alfabet som skiljer sig minimalt från varandra. Sedan dess har medlemmarna av den utbildade kildinsamiska eliten, som har varit inblandade i en strid om vilket av de två alfabeten skulle utgöra den slutgiltiga normen för det kildinsamiska skriftspråket, försökt påtvinga språksamhället sina respektive ortografier. Enligt författarens egna observationer har vissa politiskt engagerade språkaktivister till och med hotat samhällsmedlemmar och forskare som använder sig av "olagliga" alfabet med stämning och rättegång. Den nästan trettio år långa tvisten om alfabetet har skapat en osäkerhet och rädsla bland språksamhällets medlemmar och resulterade i att i princip ingen förutom de stridande parterna skriver på kildinsamiska idag. Denna typ av purism har stått i vägen för den naturliga utvecklingen av en fri skrivverksamhet bland de kolasamiska språkutövarna.

Problematiskt för språkarbetet är även vissa ledande kildinsamiska "språkexperter" och politikernas påståenden att bara personer som har en högre pedagogisk utbildning är kompetenta för att arbeta med språkrevitalisering. Det går så långt att enstaka språkengagerade politiker förbjuder och aktivt försöker hindra de "icke-utbildade" samiska språkaktivisterna från att arbeta med språkrevitalisering^{iv}. Detta agerande återspeglar förvisso

ett allmänt drag inom Rysslands samhällshierarkiska struktur där utbildning och social status kan vara avgörande vad gäller enstaka individers handlingsutrymme i samhället. Motiven för den kolasamiska elitens politik verkar i det här fallet dock snarare vara personliga statusskäl och ekonomiska intressen som konkurrens om projektfinansiering, publikationer, resor till Norden, medlemskap i det allsamiska språkrådet, politiskt inflytande samt makt över att få bestämma i språkfrågorna. Denna aggressiva kunskapspuristiska politik orsakar osäkerhet och rädsla bland språksamhällets medlemmar på gräsrotsnivå för att engagera sig i språkrevitaliseringsarbetet och har lett till en utbrändhet bland de icke-elitära språkaktivister som har varit mest engagerade i det kildinsamiska språkrevitaliseringsarbetet de senaste åren. Detta är en allvarlig barriär för språkrevitaliseringen.

Föräldrade och ineffektiva språkundervisningsmetoder och läromedel

Idag har majoriteten av barnen och ungdomarna inte fått överfört det samiska språket i familjen och skulle därför behöva få undervisning i kildinsamiska som främmande språk. Men de flesta lärare i kildinsamiska använder fortfarande samma undervisningsmetoder och material som utvecklades på 1980-talet^v, för skolbarn med bra muntliga språkfärdigheter som växer upp med kildinsamiska som första eller andra språk hemma och som ska lära sig läsa och skriva på samiska i skolan. Samma föräldrade läromaterial och undervisningsmetoder används i de fakultativa nybörjarkurserna för vuxna och ungdomar och det finns nästan inga möjligheter att träna aktivt muntligt språkbruk eller att lära sig kildinsamiska på en högre nivå. Vuxna elever och ungdomar som har deltagit i organiserad undervisning i kildinsamiska anmärker att även om en kurs ges som fortsättningskurs så har den ofta inte mer att erbjuda än den föregående nybörjarkursen. Eleverna klagar också över böckerna som är skrivna för barn samt över tråkig och utdragen undervisning som inte ger några större resultat. En informant berättar att hon gav upp efter att ha läst kildinsamiska både i skolan, på yrkesskolan och på fakultativa kurser utan att ha lärt sig någonting. Istället satsar hon på nordsamiska som hon har lärt sig tala och förstå efter att ha gått en kurs i Kautokeino i bara ett halvt år. Hon säger också att hon skulle fortsätta läsa kildinsamiska om det fanns en modern och effektiv kurs med engagerade lärare och intressanta läromaterial. Detta är tydliga signaler som dock majoriteten av de specialutbildade professionella kildinsamiska lärarna och språkexperterna inte verkar reagera på. Speciellt bland de specialutbildade och relativt välbetalda lärarna i kildinsamiska som har en anställning

i statliga utbildningsinstitutioner verkar motivationen och engagemanget för att utveckla sin kompetens och förbättra sina undervisningsmetoder vara låg (se fotnot 5). Likaväl finns enstaka eldsjäljar utan pedagogisk utbildning som undervisar i kildinsamiska för en mycket låg lön och enstaka språkkaktivister som utarbetade läromaterial för avancerade elever samt organiserade språkläger och språkkvällar med fokus på just muntligt vardagsspråk för vuxna och ungdomar som redan har grundläggande eller passiva kunskaper i kildinsamiska.

Även i den kildinsamiska daghemsgruppen i Lovozero råder brist på effektiva språkutlärningsmetoder och modernt språkförmedlingsmaterial. Det huvudsakliga kommunikationsspråket i gruppen är ryska, samiska används bara sporadiskt och under speciella tillfällen eller i form av språkundervisningstimmar.

Det finns nästan ingen prosalitteratur för vuxna som är skriven på kildinsamiska. Poesi, folkloretexter och barnlitteratur verkar inte vara tillräckliga för att bygga upp en kildinsamisk läsarkrets. En del av den kildinsamiskspråkiga litteraturen är utgiven utomlands och därför svår att få tag i och även för dyr för de flesta kildinsamer.

Outnyttjade resurser

Det Etniska Kulturcentret (NKC) i Lovozero, *Kola Sámi Radio (KSR)* eller den samiska daghemsgruppen skulle kunna fungera som miljöer där kildinsamiska är levande och åtminstone delvis används som vardags- och kommunikationsspråk. Dessa institutioner är också potentiella arbetsplatser där språkkunskaper i kildinsamiska borde krävas för att kunna få en anställning, vilket skulle höja kildinsamiskans status betydligt. Men inga kunskaper i kildinsamiska krävs för att kunna få en anställning på NKC och kraven på kildinsamiska språkkunskaper för daghemspersonalen är låga. Inom KSR är radiotalarens tjänst den enda som kräver kunskaper i kildinsamiska. Enligt uttalanden från KSRs personal har dock just denna tjänst varit sämre betald än de andra tjänsterna inom KSR eftersom den inte kräver någon högre utbildning. Förutom högre utbildning kräver de bättre betalda tjänsterna inom KSR däremot kunskaper i nordsamiska, vilket beror på att radion ska finansiera sig själv genom att sälja nyhetsprogram på nordsamiska till de samiska radio- och tv-stationerna i Norden. Detta är inte av fördel för kildinsamiska språkets status. Inga regelbundna program på kildinsamiska har sänts under de senaste tre åren. På grund av misskötsel är radion stängd idag (NRK SR 2009).

Både Lovozeros lokaltidning och en populärvetenskaplig tidskrift i Murmansk publicerar artiklar på samiska, men enligt uttalanden av både kildinsamiska informanter och medarbetare i tidningen används denna potential bara ytterst sällan eftersom nästan ingen lämnar artiklar på kildinsamiska till publikation. Medarbetarna i Lovozeros lokaltidning säger också att de saknar ett kildinsamiskt tangentbord som fungerar felfritt på deras datorer.

Trots att myndigheterna uttrycker sitt stöd och intresse för samisk språkrevitalisering verkar språksamhället inte utnyttja denna resurs. I december 2009 initierade den statlig-regionala institutionen *Murmansks regionala centrum för de nordliga urfolken GOU* ett möte där kolasamiska språkkaktivister och politiker fick möjlighet att diskutera samiska språkets framtid med kommittén för utbildning, forskning och kultur vid Murmansks länsstyrelse och med företrädare för Lovozero kommun. Diskussionsrundan, som även artikelns författare deltog i, avslutades med myndigheternas förslag att etablera en arbetsgrupp där samiska företrädare och myndigheterna tillsammans skulle ta fram möjligheter för att främja språkfrågor på länsnivå samt utarbeta förslag för att anpassa den regionala lagstiftningen så att ett mer effektivt språkarbete skulle kunna genomföras i framtiden. Ingen av de kildinsamiska språkkaktivisterna från Lovozero tog initiativet till att skriva in sig i arbetsgruppen. Fram till idag har inga ändringar gjorts i lagstiftningen och det verkar som att ingen av de kolasamiska deltagarna i diskussionsrundan har fortsatt att jobba med dessa frågor.

Idag finns inget brett generationsövergripande samarbete mellan språkkaktivister, språkkexperter och språkkutövarna på gräsrotsnivå och inget koordinerat kildinsamiskt språkkplanerings- och språkkrevitaliseringsarbete pågår. Enstaka aktörer agerar oberoende från och ofta inte ens medvetna om varandra. Etableringen av ett språkkcentrum eller en annan knypunkt som driver ett mer koordinerat och välplanerat språkarbete skulle kunna lösa detta problem. Det akkasamiska språkkkontoret i Äna visar att möjligheter till att få statligt stöd för ett sådant centrum finns och att myndigheterna är beredda att samarbeta. På grund av sin status som "Kolasamernas centrum" har det kildinsamiska språksamhället i Lovozero varit prioriterat vad gäller möjligheter för att få stöd för språkk- och kulturarbete både från ryska staten och från utländska aktörer. Tyvärr verkar dessa resurser dock inte heller utnyttjas tillräckligt effektivt. Tvärtom kunde artikelns författare under flera år observera att särbehandlingen har utlöst passivitet bland många kildinsamiska samhällsmedlemmar i Lovozero och att människorna allmänt verkar förvänta sig att pengar och annat stöd från utlandet löser de flesta

problem. Detta kritiseras även av flera kulturellt och politiskt engagerade kolasamiska informanter.

III. Externa utmanande faktorer

Nordsamiska språkets främjande

Det andra största samiska språket som talas på Kolahalvön idag är inte ett ursprungligt kolasamiskt språk, utan nordsamiska, ett västsamiskt språk som traditionellt talas i norra delen av Norge, Sverige och Finland. Nordsamiska började komma till Kolahalvön på 1990-talet, efter Sovjetunionens fall, då nya kontakter och ett regelbundet kulturellt och politiskt samarbete upprättades mellan samer från Norden och Ryssland. I Lovozero kommun och i Murmansk ges regelbundet kurser i nordsamiska som finansieras av det samiska samhället i Norden och av de nordiska länderna. Genom olika stipendier får samer från Ryssland möjlighet att åka till Norden för att lära sig nordsamiska på intensivkurser eller för att få en högre utbildning på nordsamiska. Idag lever antagligen fler än två aktiva nordsamiska språkutövare med kolasamisk bakgrund i Ryssland och fler än 100 personer har kunskaper i nordsamiska på olika nivåer. En del har fått upplärning i nordsamiska genom att delta i språkkurser som har hållits i Ryssland, andra lärde sig språket på intensivkurser eller genom studier i Norge och Finland.

Nordsamiska har högst status bland alla samiska språk, får mest ekonomiskt statligt stöd, har kommit längst i språkrevitaliseringsprocessen och används som lingua franca bland samer från alla fyra länder. Hur som helst, intresset bland samer från Ryssland för att lära sig nordsamiska har inte bara status- och kommunikativa skäl, utan är även förknippat med personliga ekonomiska intressen. Att läsa nordsamiska innebär möjligheten att kunna få lukrativa stipendier och tillfällen att resa till Västeuropa. Det finns en tendens bland samiska studenter från Ryssland att immigrera av ekonomiska skäl till ett nordiskt land i förbindelse med studierna där. Detta är så klart en naturlig och förståelig företeelse och har inte minst varit positiv för revitaliseringen av nordsamiska, men det är inte oproblemiskt för bevarandet och utvecklingen av de kolasamiska språken. Många kolasamers svåra sociala och ekonomiska livssituation och det faktum att det inte finns något jämförbart ekonomiskt och ideologiskt stöd för revitaliseringen och utvecklingen av de kolasamiska språken, orsakar en maktobalans mellan nordsa-

miska och de kolasamiska språken som allvarligt påverkar kolasamiska individers personliga språkval (Scheller 2011: 88-89).

Forskningsverksamhet och västliga utvecklingsprojekt

Ett allmänt problem för språkrevitaliseringen är att finansiering i stort sett ges för språkdokumentation och teoretisk språkforskning men sällan för revitaliseringsforskning eller genomförandet av konkreta revitaliseringsåtgärder som har en direkt nytta för språksamhället (King 2007: 19). Forskningsverksamheten som både ryska och utländska institutioner bedriver på Kolahalvön är bara till nytta för språksamhället om forskningsresultaten levereras förståeligt för språksamhällets medlemmar och upparbetade så att de problemlöst kan användas inom praktiskt språkarbete. Även de mest omfattande audio- och videoinspelningar av ett hotat språk är värdelösa för språksamhället om de inte är tillgängliga och om de inte bearbetas så att de är enkla att använda inom revitaliseringsarbetet. Grammatikor, ordböcker eller artiklar som publiceras på engelska eller på andra språk som majoriteten av språksamhällets medlemmar inte förstår främjar visserligen forskarens karriär i internationella forskningskretsar, men har ingen särskild nytta för språksamhället. Samma gäller konferenser och seminarier om språkfrågor och revitalisering som genomförs t.ex. i Lovozero men som exkluderar största delen av språksamhället eftersom de hålls på engelska helt utan eller med bara provisorisk tolkning.⁶ Problematiskt för ett minoritetsspråksamhälle är även en allt för intensiv forskningsverksamhet som forskarna inte koordinerar med varandra eftersom de inte är medvetna om varandras verksamhet och om minoritetsspråksamhällets sårbarhet, vilket kan leda till en överbelastning av informanterna och inskränkande av deras privatliv. Detta är inte bara ett etiskt problem utan kan även stå i vägen för ett produktivt samarbete mellan forskarvärlden och språksamhället som kan spela en viktig roll i språkrevitaliseringsprocessen.

För att kunna ta del av erfarenheter och kunskap inom språkrevitaliseringsarbetet och för att kunna få kompletterande projektfinansiering, är det viktigt för det kolasamiska samhället att samarbeta med andra språksamhällen även på internationell nivå utanför Ryssland. Sedan början av 1990-talet har ett intensivt samarbete mellan ryska (östra) och nordiska (västra) Sápmi pågått. Många projekt, som bl.a. finansierades med nordiska medel, har varit ett viktigt stöd för kolasamernas kulturella, politiska och språkliga utveckling. Det har dock även genomförts en rad projekt som inte har gett de önskade resultaten, som t.ex. Kola Sámi Radios fiasko eller skandalen

runt det Etniska Kulturcentret i Lovozero i 2009 visar (NRK SR 2009, NRK Sápmi 2009). De omtalade institutionerna etablerades enligt nordiska modeller och med hjälp av finansiering från väst. På grund av misskötsel, nepotism, korruption och inkompetens bland sina egna ledare och styrelser, kunde dessa institutioner dock inte utveckla strukturer för att fortsätta sin verksamhet självständigt efter att de västliga etableringsprojektens finansiering hade tagit slut.

Problemet kan dock inte bara förklaras med korruption och misskötsel på ryska sidan. Som redan Berg-Nordlie (2011) och Skedsmo (2010) påpekar, saknar västeuropeiska partner allt för ofta kunskaper om både det ryska majoritetssamhället och de lokala förhållandena inom det kolasamiska samhället. Projekt genomförs enligt västliga modeller och ideologier, som fungerar utmärkt i de Nordiska länderna, men som inte är anpassade till förhållandena på Kolahalvön och som inte är realistiska att genomföras i Ryssland (Berg-Nordlie 2011c: 28-33; Skedsmo 2010: 39-42, 55). Ett annat allvarligt problem är avsaknaden av kunskaper i ryska språket, även bland nordiska partner som t.ex. *Samisk Nærings- og Utredningssenter SEG* eller *Barentssekretariatet* som har jobbat med projekt i Ryssland i många år men som fortfarande utför sina arbeten med hjälp av tolkar mellan norska och ryska. Brist på språk-, lokal- och kulturella kunskaper samt de västliga samarbetspartners förhållandevis korta uppehåll på Kolahalvön leder inte sällan till missförstånd mellan de olika aktörerna och gör det svårt för de västliga parterna att förstå samhällets olika mekanismer samt vilka effekter de kan få på projektarbetet (jämför även med Skedsmo 2010: 57, 58). De västliga massmediernas ofta onyanserade bild av kolasamerna som en fattig, lidande hjälplös grupp som blir förtryckt av det ryska majoritetssamhället och som är beroende av västlig hjälp (Berg-Nordlie 2011c: 26, 27) har uppenbarligen lett till en degradering av kolasamerna som icke-likvärdiga parter inom projektsamarbetet mellan västra och östra Sápmi. Dessutom utpekar västliga medier inte sällan statliga myndigheter som huvudskäl för misslyckad projektverksamhet i Ryssland medan andra möjliga orsaker inte diskuteras^{vii}. Misstänksamhet och fördomar mot statliga myndigheter i Ryssland orsakar enligt uttalanden från en kolasamisk politisk engagerad aktivist som artikelns författare har talat med, att inte alla västliga projekt betalar skatt och andra arbetsgivaravgifter till ryska staten, vilket inte bara utlöser missnöje från myndigheternas sida, utan även främjar missbruk av projektmedel både inom det kolasamiska samhället och bland de västliga parterna. Det skapar också svårigheter för de projektanställda på ryska sidan som inte har någon

legal anställning och går miste om bl.a. pensions- och sjukpengar. I detta sammanhang kritiserar flera informanter den dansk-grönländska organisationen *Infonor* (Infonor 2011) och *Samisk Nærings- og Utredningssenter SEG* (SEG 2011) för olaglig och ogenomskinlig projektverksamhet som ska ha fått negativa konsekvenser för de projektanställda på ryska sidan. De utländska sponsorerna kontrollerar inte heller alltid projektarbetens resultat eller vad som sker med projektmedlen på ryska sidan av Sápmi. Det okontrollerade flödet av västliga pengar in i ett samhälle som är präglad av allvarliga ekonomiska och sociala problem har utan tvivel bidragit till ökade konflikter, korruption och nepotism inom det kolasamiska samhället (jämför även Berg-Nordlie 2011c).

Artikelns författare har under flera års verksamhet på Kolahalvön kunnat observera hur det västliga stödet har medverkat till att etablera en elit som består av kolasamiska politiska och kulturella ledare, som tenderar till att missbruka projektmedlen till personlig nytta. Samma grupp kontrollerar projektarbetet, oavsett vilka intressen de representerar eller om de är kompetenta att genomföra projekten. Ledare som verkligen arbetar för sitt folks utveckling och andra människor som är kompetenta för att jobba med dessa projekt, men som inte tillhör eliten, blir som regel undertryckta av den. De hålls utanför den offentliga verksamheten, eller utsätts för press tills de själva väljer att dra sig tillbaka från aktiviteterna. Detta är en allvarlig barriär för en framgångsrik språklig och kulturell revitalisering. Pressen som eliten utövar har utlöst passivitet och brist på självförtroende bland majoriteten av kolasamerna som tenderar att lägga ansvaret för språk- och kulturarbetet på sina ledare för att undvika konflikter och bråk inom sitt eget samhälle. Särskild i Lovozero och i Murmansk, som har fått mest västlig uppmärksamhet hittills, är detta ett problem. Vanan att få betalt från utländska projekt och tron om att pengar kan lösa de flesta problem har blivit en barriär för ideellt arbete. Kraven för kolasamiska sökare för att få finansiering för mindre projekt från nordiska finansiärer är ofta förhållandevis låga. Projektansökningar och slutrapporter som kvalitativt inte skulle bli godkända i nordiska sammanhang accepteras inte sällan när det gäller stöd för det kolasamiska samhället och projektens faktiska resultat kontrolleras inte ofta^{viii}. Detta har inte lett till att människor på gräsrotsnivå, som brukar vara mindre vana att skriva projektansökningar, har fått tillgång till projektmedlen. Tvärtom verkar de låga kraven ha resulterat i en ”överlevnadsstrategi” bland vissa företrädare för den kulturella och politiska eliten som livnär sig med hjälp av olika projekt, ofta utan att producera tillfredställande resultat. Detta

skulle kanske inte hända i samma utsträckning med projektfinansiering från t.ex. ryska staten som ställer strängare krav på sökarna, vilket möjligen förklarar tendensen bland kolasamerna att i första hand söka västligt projekttöd än att utnyttja stödet som både statliga och privata fonder inom Ryssland erbjuder för språk- och kulturarbetet.

Erfarenheterna från 20 år projektverksamhet på ryska sidan av Sápmi verkar inte animera de västliga finansiärerna till att ändra sina arbetsmetoder. Vad gäller urfolkspolitik, skriver Berg-Nordlie (2011c: 33-34) om västs bild av Ryssland som ett vakuum som behöver fyllas genom import av nordiska institutioner till östra Sápmi utan att någon offentlig kritisk debatt om varken de västliga aktörernas framgångssätt eller projektens effektivitet äger rum:

[...] the idea that Russia is somehow a 'tabula rasa' when it comes to indigenous policy, a vacuum that needs to be filled by the import of Nordic institutions [...] we do not see too often that the roles and behavior of Western actors are looked critically into – nor the actual efficiency of the projects they get involved in. These are things that need to be debated in the media.

Ett aktuellt exempel är verksamheten som en renommerad nordsamisk institution från Norge driver i samband med kolasamernas kulturella och språkliga revitalisering i Lovozero idag (SAO 2010), där först en grupp aktiva kildinsamiska språkaktivister utbildades i praktisk språkrevitalisering och etablering av språkcentra (se ovan), men sedan inte inkluderades i själva projektet som ska etablera ett samiskt kompetenscentrum vars fokus är riktat just mot språkrevitalisering. Kompetenscenterprojektet (KCP), som finansieras med norska statliga pengar, orienterar sig istället efter utvalda företrädare av den kolasamiska kulturella och politiska eliten som bl.a. är ansvariga för felslagandet av andra västligfinansierade projekt. Den ryske projektkoordinatören, en akademiker från Moskva utan erfarenheter inom samiskt språk- och kulturarbete och med brist på kunskaper om lokalsamhället och dess behov, kritiserar av både kolasamiska samhällsmedlemmar och av i Lovozero aktiva forskare, bland dessa även artikelns författare^{ix}, för att vara mer intresserad av ett samarbete med högutbildade ryska akademiker i Murmansk län än av de lokala engagerade samiska aktörer som är kompetenta för att bygga upp sin egen verksamhet enligt lokalsamhällets behov och intressen. Denna felorienterade verksamhet motarbetar uppen-

barligen lokala aktörer på gräsrotsnivå och kan få allvarliga konsekvenser för språkarbetet. De mest aktiva kildinsamiska språkaktivister som för det mesta jobbade på ideell bas med språkrevitalisering i Lovozero de senaste fyra åren och som bl.a. hade som mål att bygga upp ett språkcentrum, förlorade motivationen för att fortsätta sitt arbete p.g.a. exkludering från KCPs verksamhet och aggressiva verbala angrepp från medlemmar av den kolasamiska eliten som är inblandade i projektet.

Både kildinsamiska språkaktivister, medlemmar av den kulturella kildinsamiska eliten och forskare informerade den projektansvariga nordsamiska institutionen skriftligt och muntligt om missförhållandena kring KCP flera gånger under det gångna året och bad om en gemensam diskussion för att hitta konstruktiva lösningar och eventuellt byta ut projektkoordinatören på ryska sidan, utan att de nordsamiska parterna gick in på förslagen. Efter mer än ett års projektarbete har KCPs anställda fortfarande inte arbetat fram någon struktur för att kompetenscentret kan bli formellt etablerat. Två månader innan projektets slut inbjöds de kildinsamiska språkaktivisterna officiellt av den nordsamiska projektägande institutionen till ett samarbete med KCP och erbjöds att delta i ett seminarium för att utarbeta en administrativ form åtminstone för kompetenscentrets språkdel. Aktivisterna uppmanades även att lägga ut sina examensarbeten, som de hade skrivit i ramen av sin utbildning i praktisk språkrevitalisering och etablering av språkcentra och som innehåller konkreta förslag för etableringen av ett språkcentrum i Lovozero, på KCPs hemsida. På så sätt säkrar den nordsamiska partnern att projektet inte avslutas utan formella resultat medan de aktiva kildinsamiska språkarbetarna, som exkluderades under storparten av etableringsprojektet, försätts i en situation där de under en orealistisk kort tidsperiod ska utföra det arbete som de ansvariga projektmedarbetarna inte har genomfört under ett och ett halvt års projektverksamhet och som aktivisterna inte vågar tacka nej till eftersom ett språkcentrum i Lovozero är av stor vikt för den kildinsamiska språkrevitaliseringens framtid.

Även om ett fysiskt kompetenscentrum hastigt byggs upp under projektets slutskede så är risken stor att centret inte kommer fungera i praktiken och misslyckas på samma sätt som Kola Sámi Radio. Ett sådant misslyckande innebär inte bara en ekonomisk förlust, utan kan få mycket allvarliga konsekvenser för det kolasamiska samhället, som kanske inte får någon till möjlighet att bygga upp egen kompetens och egna institutioner på samma sätt de närmaste åren, eftersom ansökningar om t.ex. rysk statlig finansiering för en liknande verksamhet kan avslås med förklaringen att samerna redan

har fått omfattande västligt stöd för att etablera ett kompetenscentrum och för att bedriva språkarbetet. En stor del av projektmedlen går direkt till de projektansvariga nordiska institutionerna i form av overhead och anställningar, detta och inte minst statusen som välgörare samt förtroendet från de kolasamiska samhällsmedlemmarna borde vara starka motivationer för de nordiska parterna för att genomföra en ansvarsfull och resultatorienterad projektverksamhet som betraktar de kolasamiska samhällsmedlemmarna som likvärdiga parter oavsett utbildning eller samhällsposition.

Kritikpunkterna som diskuterats i detta avsnitt har inte till mål att stoppa eller inskränka den västliga projektverksamheten och samarbetet mellan östra och västra Sápmi. Tvärtom innebär den västligt finansierade projekt- och forskningsverksamheten ett mycket viktigt stöd för kolasamernas språkliga, kulturella, politiska och ekonomiska utveckling samt utgör en rik kunskapskälla för parterna från både öst och väst. Forskare och projektpartners från väst borde dock vara klara över att projekt och forskning som blir genomförda på fel sett, utan att ta hänsyn till lokalsamhällets förhållanden och behov, kan leda till större skada än nytta för det kolasamiska samhället som inte bara behöver hävda sig mot majoritetssamhället utan även har att kämpa med allvarliga interna barriärer samt sociala och ekonomiska omständigheter som skiljer sig starkt från förhållandena i Norden. Västligt finansierade projekt är bara till nytta för kolasamerna om de genomförs ansvarfullt, transparent och resultatorienterat, där både myndigheter och lokalbefolkningen blir inkluderade i de projekt som angår dem. Språkrevitaliseringen är en process som kräver ett brett engagemang från språksamhällets medlemmar. Därför är det viktigt att de människor som är engagerade på gräsrotsnivå får möjlighet att påverka språk- och kulturarbetet och delta i uppbyggnaden av sina egna institutioner och arbetsstrukturer som behöver anpassas till de lokala behoven och förhållandena. Forskarnas ansvar i denna process är att stödja språksamhället genom att förmedla sin kunskap och sina erfarenheter till samhällsmedlemmarna samt genom att skapa vetenskapliga och offentliga debatter som driver fram revitaliseringsprocessen. De kolasamiska politiska ledarnas huvuduppgift är att driva igenom språkpolitiska frågor på kommun-, läns- och riksnivå, medan myndigheterna samt de inhemska och utländska fonderna har till uppgift att erbjuda rättsligt och finansiellt stöd som är anpassat till förhållandena i lokalsamhället och som behöver skyddas mot missbruk både i öst och väst.

Slutsatser

Alla fyra kolasamiska språk är allvarligt hotade av det pågående språkbytet från samiska till ryska. Akkalasamiska har nästan försvunnit, situationen för ter- och skolksamiska är inte mycket bättre. Nordsamiska, det samiska språket med högst status, vinner allt fler språkutövare även på Kolahalvön. Det kolasamiska språket i Ryssland som har bäst chans att bli revitaliserat är kildinsamiska. Olika faktorer påverkar den kildinsamiska språkrevitaliseringsprocessen både positivt och negativt. Tvångskollektivisering, repression, andra världskriget, tvångsflyttningar och internatskolsystemet är exempel på historiska händelser och majoritetssamhällets politiska åtgärder som utlöste kollektiva trauman bland stora delar av den kolasamiska befolkningen och vars negativa konsekvenser påverkar språksamhället fortfarande idag. Under tvångskollektiviseringen och repressionstiden förlorade det kolasamiska samhället sina mest resursstarka och aktiva samhällsmedlemmar. Rädslan för att utmärka sig i samhället och hamna i konflikt med statliga myndigheter har överförts till de nästkommande generationerna och utgör ännu idag en bromsande psykologisk faktor vad gäller genomdrivandet och främjandet av språkliga, kulturella och politiska frågor på myndighetsnivå. Andra världskriget, tvångskollektiviseringen, tvångsflyttningarna och internatskolsystemet har fått mycket negativa konsekvenser för den sociala samiska samhällsstrukturen samt för överföringen av samiska språket och traditionella kulturella och sociala normer till dagens mellersta och yngre generation. Mellersta generationen drabbades särskild hårt av tvångsflyttningarnas och internatskolsystemets följder. Idag kan just medlemmarna av den mellersta generationen kildinsamer ses som mest resursstarka för att kunna revitalisera det kildinsamiska språket, men depression, alkoholism, sociala och ekonomiska problem, brist på framtidstro och självförtroende utgör allvarliga barriärer för många av dessa människor till att engagera sig i långsiktiga språkrevitaliseringsprojekt.

Andra negativa faktorer som diskuterades i artikeln är purism, brist på effektiva läromedel och språkundervisningsmetoder samt främjande av det nordsamiska språket bland kolasamerna. Maktobalansen mellan nordsamiska och de kolasamiska språken påverkar allvarligt kolasamiska individers personliga språkval, som av både status- och ekonomiska skäl tenderar till att lära sig nordsamiska istället för sina förfäders språk. Detta är ett allvarligt hot för de traditionella kolasamiska språken.

Fast det kildinsamiska språksamhället har resurser för att kunna genomföra ett effektivt och långsiktigt språkligt och kulturellt revitaliseringsarbete,

utnyttjas denna potential inte tillräckligt effektivt. Vad gäller kolasamernas språkliga och kulturella revitalisering har ryska myndigheters och majoritetsbefolkningens intresse och samarbetsvilja utvecklat sig i positiv riktning de senaste åren. Men resurserna som ryska staten erbjuder utnyttjas bara sällan av kolasamerna som tenderar till att söka finansiering från väst istället. Trots att de västliga utvecklingsprojekt, som har genomförts på Kolahalvön sedan 1990-talet, har varit av stor betydelse för kolasamernas språkliga och kulturella utveckling, utgör de ändå en bromsande faktor. Västra Sápmis onyanserade bild om kolasamerna som en fattig grupp utan rättigheter utelämnad för majoritetssamhällets trakasserier och beroende av västlig finansiell hjälp, har lett till en degradering av kolasamerna till icke-likvärdiga parter inom projektsamarbetet mellan västra och östra Sápmi. De västliga parternas brist på både språk- och lokalkunskaper samt bristen på ansvarstagandet för projektverksamheten på ryska sidan har möjliggjort att en korrupt kolasamisk politisk och kulturell elit bildats som tenderar till att missbruka projektmedlen till personlig nytta och som har monopoliserat språk- och kulturarbetet så att icke-elitära samhällsmedlemmar inte får möjlighet att delta i det språkliga och kulturella revitaliseringsarbetet. För att få tag i västlig projektfinansiering eller för att rättfärdiga inaktivitet och misslyckad projektverksamhet utnyttjar medlemmar av den kolasamiska eliten inte sällan fördomarna som samerna i väst har gentemot ryska staten genom att framställa ryska myndigheter och majoritetssamhället som inte samarbetsvilliga och systematiska förtryckare. På så sätt leds uppmärksamheten från de verkliga skälen för misslyckad projektverksamhet och korruption inuti det kolasamiska samhället till ett större samhällspolitiskt plan medan de problem och barriärer som står i vägen för den praktiska språkliga och kulturella revitaliseringen inte diskuteras. Ett pågående maktbyte inom kolasamernas politiska och kulturella ledning, där en ny generation språkaktivister samt nya och yngre politiska och kulturella ledare håller på att byta av den gamla eliten, veckar dock hopp för att en mer fruktbar diskussion av språk- och samhällsproblemen kan uppstå i framtiden.

Åtminstone det kildinsamiska språksamhället i Lovozero verkar ha de nödvändiga politiska, finansiella och praktiska förutsättningarna för att kunna genomföra ett effektivt språkrevitaliseringsarbete som till och med skulle kunna ha syftet att återinföra kildinsamiska som vardags- och kommunikationsspråk. Till skillnad från de flesta andra samiska grupper på Kolahalvön får kildinsamerna, som är bosatta i Lovozero, betydligt mer finansiellt och praktiskt stöd från utländska aktörer för att kunna bevara och

utveckla sitt språk och sin kultur. En annan viktig, men hittills outnyttjad resurs för den kildinsamiska språkrevitaliseringen är den osynliga gruppen av aktiva och potentiella kildinsamiska språkutövare. De senaste två åren har intresset för att lära sig kildinsamiska och för att revitalisera sina förfäders språk ökat bland en stor del av den samiska befolkningen i Ryssland, särskild bland medlemmarna av den yngre generationen. Detta kan ses som den viktigaste förutsättningen för språkrevitaliseringen.

Noter

1. Artikelns författare arbetar med en separat artikel om akkalasamiska språkets situation och planerar att publicera den i slutet av 2011.
2. *Komi* är ett finno-ugriskt folk med eget språk och kultur, som traditionellt bedriver jordbruk och renskötsel. I början av 1900-talet utvandrade en grupp *komi-ižemcy* från området kring floden *Ižma* med sina renhjordar till Kolahalvön, där de bosatte sig tillsammans med sina familjer och med sina nenetsiska rendrängar. Komifolkets intensiva renskötsel, med stora renhjordar som bevakas dygnet runt, har varit en viktig orsak för förträngningen av den traditionella kolasamiska renskötseln som bedrevs extensivt med små frigående hjordar (Konstantinov 2005: 14). I dag bor ca. 1000 komi på Kolahalvön (VPN 2002). I den autonoma Komirepubliken som ligger kring floden Pečera, har komispråket status som officiellt språk. *Ižmadialekten* som talas på Kolahalvön, är dock lika hotad som kildinsamiska (Ušakova ÅRS-TALL: 43).
3. Artikelns författare deltog i samtliga av de nämnda språklägren, hjälpte till med lägrens koordination och praktiska organisering samt gjorde audio- och videoinspelningar på kildinsamiska och samlade in sociolingvistisk data (SKS-2007, SKS-2008, SKS-2009).
4. Artikelns författare har under flera tillfällen varit vittne när språkaktivister som saknar högre pedagogisk utbildning men aktivt arbetar med språkrevitalisering blev skarpt tillrättavisade av vissa äldre språkexperter och pedagoger som innehar en kulturell och politisk maktposition i språksamhället. En kildinsamisk språkaktivist berättade t.ex. att hon på ett möte som den lokala sameföreningen i Lovozero genomförde blev offentligt utskäld för att ha genomfört ett språkläger utan att vara kompetent och för att ha sysslat med en verksamhet som inte är hennes "ansvarsområde".
5. Författaren deltog som elev och observatör i olika kurser i kildinsamiska, fick privat språkundervisning av tre pensionerade lärare i kildinsamiska i Lovozero och Murmansk samt talade med lärare, språkkurselever och föräldrar vars barn har fått undervisning i kildinsamiska i skolan.
6. Ett exempel är en workshop om minoriteters och urfolks språkliga och kulturella rättigheter som *Poga Language Survival Network* genomförde i Lovozero i 2007 men som exkluderade de flesta medlemmarna av det kolasamiska samhället eftersom workshopen hölls på engelska med otillräcklig och dåligt organiserad tolkning (Poga 2007).
7. Ett exempel är skandalen i samband med att Lovozeros kommunstyrelse omorga-

- niserade det Etniska kulturcentret NKC i 2009. När centrets dåvarande samiske direktör Larisa Avdeeva avsattes bl.a. p.g.a. misskötsel och förskingring av offentliga medel, togs detta aldrig upp i media i väst. Avdeevas avsked förklarades istället som ett resultat av en intressekonflikt mellan samiska samhället och ryska myndigheter (NRK Sápmi 2009). Den omtalade direktören har idag en ny nyckelposition i ett västligt finansierat projekt som en samisk institution från Norge driver med mål att etablera ett kompetenscentrum i Lovozero.
8. Artikelns författare har bl.a. fått insyn i projektansökningar som lämnades till fonder i västra Sápmi genom det etniska kulturcentret NKC i Lovozero och även i ansökningar om finansiering för projektverksamhet på Kolahalvön som norska statliga fonder har beviljat.
9. Artikelns författare var anställd av den omtalade nordsamiska institutionen och koordinerade samt genomförde utbildningen i praktisk språkrevitalisering och etablering av språkcentra som den nämnda gruppen aktiva kildinsamiska språkaktivister från Lovozero deltog i.

Litteratur

- AA KRC 2010 = Audio archive of the Institute of Language, Literature and History of the Karelian Research Centre of the Russian Academy of Science.
– <http://phonogr.krc.karelia.ru/section.php?id=27> 19.12.2010.
- Allemann, Lukas, 2010. *Die Samen der Kola-Halbinsel. Über das Leben einer ethnischen Minderheit in der Sowjetunion*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Berg-Nordlie, Mikkel 2011a. Russisk Sameland – Et politisk kart. I: *Sáogat*, 14.01.2011
– <http://www.nibr.no/nyheter/media/russisk-sameland-et-politisk-kart/> 04.02.2011.
- Berg-Nordlie, Mikkel 2011b. "Striving to Unite. The Russian Sámi and the Nordic Sámi Parliament model" s. 52-76. I: Øyvind Ravna (hovedredaktør) *Arctic Review on Law and Politics*, 1/2011. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Berg-Nordlie, Mikkel 2011c. Need and Misery in the Eastern Periphery. Nordic Sámi Media Debate on the Kola Sámi. I: *Acta Borealia*, Vol. 28, No. 1, 19-36, 2011.
- Černavskij = Чернавский, В. А., 1934 "О мероприятиях по переводу школы на родной язык" s. 5-7. I: Луйск, К. К. *Материалы по развитию языков и письменности народов Севера в Мурманском округе*. Выпуск I. Мурманск: Издание Комитета Нового Алфавита.

- Dasjtjinskij, S. N. 2006 "Den samiska Republikens president" s. 67-75. I: Rantala, Leif (red.) *Dokument om de ryska samerna och Kolahalvön*. Rovaniemi: Lapplands universitets pedagogiska publikationer 16.
- Giellatekno 2010 = Giellatekno – Sámi Language Technology: *Plans* – <http://giellatekno.uit.no/plan/barents/index.html> 11.01.2011
- Grenoble, L. A., Lindsay J. W. 2006. *Saving Languages. An Introduction to Language Revitalization*. Cambridge University Press. – Cambridge,
- Ilic, Melanie 2009. "Introduction" s.1-7. I: Ilic, Melanie, Jeremy Smith (editors) *Soviet State and Society Under Nikita Khrushchev*. London: Routledge.
- Infonor 2011 = <http://www.infonor.dk/> 03.04.2011
- Jakovleva = Яковлева, Е. С. 2003. Некоммерческая организация малочисленного народа саами "Родовая община – Кильдин" s. 35-39. I: Циркунов, И. Б. (главный редактор) 2003. Лапландия и саамский народ. *Наука и Бизнес на Мурмане*, N 4 (37) 2003. Мурманск: Мурманское областное книжное издательство.
- Johansen, Inger 2008. "Så du tror du kan snakke samisk? : Om sperrer og språkleg privat eigedom i samiske språksamfunn" s. 51-58. I: *Bårjås 2008*. Diedalásj ájggetjála Árran – julevsáme guovdásj / Populärvitenskaplig tidskrift fra Árran – lulesamisk senter. Bodø 2008.
- Kert = Керт, Г. М. 1971. *Саамский язык (кильдинский диалект) Фонетика, Морфология, Синтаксис*. Ленинград.
- Kert = Керт, Георгий Мартынович 1986: *Саамско-русский Русско-саамский словарь*. Ленинград.
- King, Kendall A. 2007 "Language loss and revitalization: Ten things we know" s. 9-23. I: Anna-Riitta Lindgren, Marit Anne Hauan, Einar Niemi, Leena Niiranen og Trond Thuen (red) *Kvener i fortid og nåtid. Rapport fra seminaret "Kvener og skogfinner i fortid og nåtid", Tromsø november 2007*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Kiselev = Киселев, А. А., Т. А. Киселева 1987: *Советские саамы: история, экономика, культура*. Мурманск: Мурманское книжное издательство.
- КК 2009 = Антонова, А. А., Виноградова, Г. А., Данилова, С. С., Медведева, М. Г., Шаршина, Н. С. (eds.) 2009: *Кил кяййн*. Нюххчманн 2009 ы. № 1 (1) Ловозеро: "Самиздат".
- Konstantinov, Yulian. 2005. *Reindeer-herders. Field-notes from the Kolapeninsula (1994-95)*. Uppsala: Uppsala university.
- Krjažkov = Кряжков, В. А. 2007. *Статус коренных малочисленных*

- народов России: Международные правовые акты и Российское законодательство. Книга четвертая. Москва: Юридическая литература.
- KSDP 2010 = *Kola Saami Documentation Project* – <http://www2.hu-berlin.de/ksdp/> 19.12.2010.
- Kuruč = Куруч, Римма 1985: *Саамско-русский словарь. Москва.*
- Lujsk = Луйск, К. К. 1934. *Материалы по развитию языков и письменности народов Севера в Мурманском округе.* Выпуск I. Мурманск: Издание Комитета Нового Алфавита.
- NRK Sápmi 2009 = NRK Sápmi Ođđasat 02.11.09 – <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/569383/> 10.06.2011
- NRK SR 2009 = NRK Sámi Radio 17.11.2009. *Kola Sámi Radio nedleggningstruet.*
– http://www.nrk.no/kanal/nrk_sami_radio/1.6868662 19.12.2010.
- Pasanen = Пасанен, А. 2009. *Практическая реализация принципа "языковых гнезд" и Финно-угорский проект "Языковое гнездо".* Сыктывкар: Выступление на сессии рабочей группы "Обучение родному языку в дошкольном возрасте: проблемы и перспективы" на конгрессе проводимого Международным консультантом финно-угорских народов в Сыктывкаре 17. – 18.11.2009.
- Poga 2007: Poga – The Language Survival Network 2007. *International and interdisciplinary workshop: Language and Cultural Rights of Minorities and Indigenous Peoples in Europe: Comparing the Russian Federation and the European Union. Program.*
– http://www2.hu-berlin.de/poga/data/Programme_finalEn.pdf 07.02.2011
- PZCHD 2009 = Данилова, С., Шаршина Н. 2009: Проект завершился. Что дальше? s. 2. I: *Ловозерская правда.* № 11(8450) 20.03.2009.
- Rantala, Leif, Aleftina Sergina 2009. *Áhkkila sápmelaččat. Oanehis muitalus sámejoavkku birra, man mañimuš sámeielalaš olmmoš jámii* 29.12.2003. Roavvenjárga.
- Rantala, Leif 2006 (red.). *Dokument om de ryska samerna och Kolahalvön.* Rovaniemi: Lapplands universitets pedagogiska publikationer 16.
- SAO 2010 = Sámi allaskuvla – ođđasat nov. 2010. *Digaštallame sámeiegela ealáskahttima Guoládagas.*
– <http://www.samiskhs.no/article.php?id=1433> 19.12.2010.
- Scheller, Elisabeth 2011. The Sámi language situation in Russia. S. 79-96. I: "Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities." *Uralica Helsingiensia* 5. Helsinki 2011.

- Scheller 2010 = Шеллер, Элизабет 2010. Ситуация саамских языков в России. s. 15-27. I: Циркунов, И. Б. (главный редактор) *Языки и культура кольских саами. Наука и Бизнес на Мурмане*, N 2 (69) 2010. Мурманск: Мурманское областное книжное издательство.
- Scheller, Elisabeth 2007. "Samiska i Ryssland – planläggning av en sociolinguvistisk utredning" s. 173-200. I: Tove Bull, Jurij Kusmenko, Michael Riebler (red.) *Språk og språkforhold i Sápmi.* (= Berliner Beiträge zur Skandinavistik 11). Berlin: Humboldt-Universität 2007.
- SEG 2011 = *Samisk Nærings- og Utredningssenter* – <http://www.sami-eg.no/> 05.05.2011.
- Skedsmo, Pål Wilter 2010. *Russisk sivilsamfunn og norske hjelpere.* Trondheim. Tapir Akademisk Forlag.
- SKOG 2011 = Skoltesamisk kultur over grenser. Projektinformation.
– <http://www.interregnord.com/sv/beviljade-projekt/sapmi/4-graensloes-utveckling/skoltsamisk-kultur-over-grenser.aspx> 04.09.2011.
- SKS-2007 = Scheller, Elisabeth, Riessler, Michael 21.01.2008: *Sām' K'ill Syjtt – Språkläger i kildinsamiska Lujavv'r, 13.08. – 26.08.2007. Rapport.*
– <http://www2.hu-berlin.de/ksdp/download/RAPPORT2007.pdf> 19.12.2010.
- SKS-2008 = Scheller, Elisabeth, 18.10.2008: *Sām' K'ill Syjtt – Språkläger i kildinsamiska Lujavv'r, 03.07. – 17.07.2008. Rapport.*
– <http://www2.hu-berlin.de/ksdp/download/RAPPORT2008.pdf> 19.12.2010.
- SKS-2009 = Scheller, Elisabeth, 30.03.2010: *Sām' K'ill Syjtt – Språkläger i kildinsamiska Lujavv'r, 11.07. – 24.07.2009. Rapport. (Opublicerad)*
- Somby, L. I. 2005. *Projekt Kola Saami Radio i Russland. Rapport 01.06. 02-31.10.05.* – Guovdageaidnu/ Kautokeino.
– <http://www.saamicouncil.net/files/20060123163858.pdf> 19.12.2010.
- Tereškin = Терешкин, С. Н. 2002. *Йокангский диалект саамского языка.* 10.02.02. – *языки народов Российской Федерации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук.* Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический Университет имени А. И. Герцена.
- Trosterud, Trond 2003. "Språkdaude, purisme og språkleg revitalisering" s. 181-216. I: Helge Sandøy, Randi Brodersen og Endre Brunstad (red.) *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka.* Volda: Høgskolen i Volda 2003.

- Ušakova = Ушакова, Н. С. 2010. Юёртом. Кола кӧджын изьва-коми кывлӧн талуныя серпас. s. 43. I: Циркунов, И. Б. (главный редактор) Языки и культура кольских саами. *Наука и Бизнес на Мурмане*, N 2 (69) 2010. Мурманск: Мурманское областное книжное издательство.
- Utenriksdepartementet 2009. *Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi*. Departementene.
- Victorio 2010 = Giellatekno – Sámi Language Technology: *Kildin Saami-Russian dictionary on the web*.
– http://victorio.uit.no/webdict/index_sjd-rus.html 19.12.2010.
- VPN 2002 = *Всероссийская перепись населения 2002 года*. – <http://www.perepis2002.ru> 19.12.2010.
- Zajkov, Kert = Зайков, П. М., Керт Г. М. 1987. *Бабинский диалект саамского языка (фонологическое-морфологическое исследование)*. Петрозаводск: Карельский филиал Академии Наук СССР, Институт языка, литературы и истории.

Abstract

Kola Sámi language revitalisation – opportunities and challenges*

Today, all four Kola Sámi languages are endangered by a language shift from Sámi to Russian. However, a language revitalisation process has started. Particularly the Kildin Sámi community in Lovozero seems to have the necessary preconditions to be able to carry out an effective language revitalisation, even in terms of a reintroduction of Kildin Sámi as an everyday language of communication. But there are also challenges and barriers that are breaking the revitalisation. Historical events and political measures like collectivization, repression, World War II, enforced resettlements and the boarding school system still have a considerably destructive effect on the Kola Sámi community and its linguistic and cultural development. Other negative factors are purism, the lack of effective language teaching methods, unused resources and the promotion of the North Sámi language among the Kola Sámi. An important issue of the article is a critical discussion of the cooperation between Russian (Eastern) and Nordic (Western) Sápmi and what consequences non-transparent and irresponsibly implemented Western aid and development projects can have for the Kola Sámi community and the language and cultural revitalisation.

Keywords: Sámi in Russia, language revitalisation, enforced resettlements, boarding schools, purism, Western aid.

- * Artikeln kommer även att publiceras på engelska i: Andersson, Kajsa (red.) 2011. "L'image du Sápmi II". Humanistic studies at the University of Örebro, Artes et linguae. Örebro: Örebro University.

elisabeth.scheller@uit.no